

GOETHE'NİN "MAHOMETS GESANG" ŞİİRİ: TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE

Âlim KAHRAMAN*

Goethe'nin Doğu dünyasıyla temâsındaki önemli motiflerden biri, annesi ve büyükannesi aracılığıyla çocukluğunda tanıdığı Binbir Gece Masalları'dır. Çocukluğu, Batı'da, seyahatnâmelerdeki tasvirler ve yapılan çeviriler yoluyla şekillenmiş -aynı zamanda Romantizmin hazırlayıcısı olan- büyülü Şark imajının ilgi gördüğü bir döneme rastlar. Hatıralarında; daha çocukluğundan itibaren kendine uygun bir din arayışı içine girdiğini, "kalbinin iç dini" ile Kilise arasında bir uyumsuzluk yaşadığını belirtir. Yüksek öğrenimini, Tevrat uzmanı ve Arabist bir profesörün de bulunduğu Göttingen Üniversitesi'nin filoloji bölümünde yapmak istemiş fakat hukuk öğrenimi görmesini isteyen babasının iznini alamamıştır.

İslam'a karşı duyduğu ilgi, 1770'te yirmi bir yaşındayken tanıştığı ünlü yazar ve filozof J. G. Herder'in etkisiyle gelişir. Onun tavsiyesiyle, 1734'te yayımlanmış olan George Sale'nin Kur'ân çevirisini okur. Bundan sonra Kur'ân-ı Kerîm'le ilgisi devam eden şair, 1772'de İslamiyet aleyhtarını bir önsözle yayımlanan rahip Friedrich David Megerlin'in çevirisi hakkında bir eleştiri yazısı kaleme alır. Frankfurter Gelehrten Anzeige dergisinde yayımladığı bu yazısında; çevirinin başarısız olduğunu, Kur'ân'ın, yazılanlarla kıyaslanamayacak yüce fikirler taşıdığını belirtir. Ayrıca, hakkıyla bir çevirinin yapılabilmesi için keskin zekalı, şair ruhlu bir çevirmenin Kur'ân'ı Peygamber'in yaşadığı ortamda, onun ruh hali içinde okuyarak işe başlaması gerektiğini ifade eder.

Kur'ân'la yakından ilgilendiği bu yıllarda Hz. Muhammed hakkında bulabildiği bütün eserleri okumuş olan Goethe, "Mahomet" adlı bir tiyatro eseri hazırlığına da girişir. Bir taslak halinde kalan bu eserin kaleme alınan bölümleri içindeki, Hz. Ali ile Hz. Fatıma arasında karşılıklı terennüm halinde gelişen bir parçayı¹ oradan ayırıp bağımsız bir şiir haline getirerek "Mahomets Gesang" adıyla Göttinger Musealmanac dergisinde yayımlamıştır (1774).²

---

* Dr., Sakarya Üniversitesi, Türk Dili Okutmanı.

¹ Şiirin bu ilk şeklinin Türkçe çevirisi için bkz. : Dr. Bayram Yılmaz, *Goethe ve İslamiyet*, Konya 1991, s. 48-50.

² Buraya kadar verilen bilgiler için daha çok şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Sevim Acar, "Goethe ve Arap Dünyası", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, nr 6, İstanbul 1991, s. 203-

"Mahomets Gesang" şiirinin ilk Türkçe çevirisi üzerine bir araştırma yapan Ali İhsan Kolcu³ bunu Mektep mecmuasının 1895'te yayımlanan bir sayısında tesbit eder.⁴ Buna şiirin Tercüme dergisiyle Goethe ve İslamiyet isimli kitapta yayımlanmış iki çevirisini daha ilave eder.⁵ Böylece şiirin üç Türkçe çevirisi ortaya çıkmış olur. Biz, Kolcu'dan önce yayımlanmış bibliyografik çalışmalarda da işaret edilmeyen,⁶ şiirin Türkçe'ye yapılmış dört çevirisinden daha bahsederek bu sayıyı yediye çıkarmak istiyoruz.

Söz konusu edeceğimiz ilk çeviri 1923 yılında Yeni Mecmua'da yayımlanmıştır.⁷ "Garp Edebiyatı-Alman Edebiyatı" başlığı ve "Goethe'den" alt başlığıyla "Promete" ve "İnsanlığın Hudutları" şiirleriyle beraber verilen çevirinin başında şu açıklama yapılmaktadır: "Büyük Alman şairi Goethe'nin üç manzumesini nesren tercüme eden kâri'lerimizden Hasan Cemil Bey onları Yeni Mecmua'ya göndermiş. Neşrediyoruz. Goethe 1788 senesinde hatıra defterine şu satırları yazmıştır: 'Div-i Âsafkârım, uzaktan uzağa önümde hakikat ufkunun açıldığını gösteren hevâî heyulalardı.' Çünkü Goethe daha gençliğinde dehasının verdiği fahr ile kendini uluhiyyet mertebesinde telakki etmiş ve bu his ile 'Promete' şiirini söylemiştir. Sonra 'kemâl' gençliğin fevriyesine sükûnet verince insanlığın mevkiini anlamış ve 'İnsanlığın Hudutları'nı yazmıştır. Bu iki şiir şairin ruhundaki tahavvülleri gösterir. 'Muhammed'in İlâhisi' ise o ruhun bütün insanlığın üstünde müşterek bir muhitte dolaştığını ve İslamiyet'e meftun olduğunu gösterir."⁸

212; Katherina Mommsen, "Goethe ve İslam" (Çev.: Beyza Maksudoğlu), *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1967, C. XV, Ankara 1968, s. 187-212; "Goethe" maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, s. 99-101.

3 Ali İhsan Kolcu, "Goethe'nin Muhammed'in Şarkısı Adlı Şiirinin En Eski Türkçe Tercümesi", *Akademik Araştırmalar*, nr. 1, Erzurum 1996 Yaz, s. 99-104.

4 Mehmet Emin, "Goethe'nin Hakikat-güyâne ve Hak-perestâne Bir Neşidesi Unvân-ı Diğer Hazret-i Muhammed Sallallâhü Aleyhi Vesellem", *Mektep*, nr. 30, 27 Nisan 1311/ 9 Mayıs 1895, s. 151-152; *Hazine-i Fünûn*, nr. 2, 2 Mayıs 1312/14 Mayıs 1896, s. 31.

5 Mehmet Başaran-Tevfik Uğurlu, "Muhammed'in Şarkısı", Tercüme, C. 7, nr. 37, 19 Mayıs 1946, s. 13-17; Dr. Bayram Yılmaz, age, s. 57-59.

6 Melahat Özgü, "Türkçe'de Goethe", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi Goethe Sayısı*, C. VII, nr. 3, Eylül 1949, s. 85-95; Gürsel Aytaç-Ferhan Orhon-Mahmure Kahraman, *Türkçe'de Goethe Bibliyografyası*, Ankara 1982; Nedret Pınar, *1900-1983 Yılları Arasında Türkçe'de Goethe ve Faust Tercüme Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul 1984 (Türkçe'de Goethe Bibliyografyası'na ulaşamadık. Ancak, daha sonra yayımlanan ve inceleme imkânı bulduğumuz Nedret Pınar'ın eseri bu bibliyografyayı da kapsamaktadır).

7 Hasan Cemil, "Goethe'den", *Yeni Mecmua*, C. 4, nr. 87, 1 Teşrinisâni 1923/ 1 Kasım 1923, s. 431-432.

8 Yeni Mecmua'nın "kâri'lerimizden Hasan Cemil Bey" diye tanıttığı çevirmen, daha sonra Hayat (1927) ve Varlık (1954) dergilerinde Goethe hakkında yazılar yayımlamış olan Hasan Cemil Çambel olmalı.

Şiirin bir başka çevirisi de 1966'da yayımlanan na't antolojisinde yer almaktadır.⁹ Sezai Karakoç'un "Birkaç Söz" başlıklı yazısıyla sunulan eserin "Önsöz"ünde Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu şöyle diyor: ".. Hayâlî, Âhî, Bâkî, Bahayî Efendi, Nedim, Tâlib, Hâmi-i Âmidî, Koca Ragıp Paşa, Haşmet, Antakyalı Münif gibi ünlü şairlerin divanlarında na't bulunmamasına karşılık dünyanın en büyük şairleri arasında bulunan Goethe, Puşkin, Rilke ile ünlü Alman birliği kurucusu Prens Bismark'ın Peygamber Efendimiz için yazdıkları na'tlar vardır. Bunlardan birkaçı güldestemize alınmış bulunmaktadır. Büyük Alman şairi Goethe esasen ömrünün son yıllarında bazı hıristiyan çevrelerce hücumu uğrayarak 'müslüman' olarak vasıflandırılmıştır. Kendisinin bu ithamlara cevap vermesi 'eğer samimi bir hıristiyan ise müslüman olmadığını açıklaması' teklif edilmesine rağmen büyük Goethe bu soruları karşılıksız bırakmıştır. Bu sebeple doğu ve batıda Goethe'nin müslümanlığı üzerine sayısız tartışmalar olmuştur. Bu konu bugün de bütün esrarını muhafaza etmektedir."

Puşkin'in söz konusu şiirinin yer almadığı¹⁰ antolojide, Goethe'nin şiiri, Sadi İrmak'ın biraz serbest bir yaklaşımla ve "Hazret-i Muhammed" başlığıyla yaptığı çevirisiyle yer almıştır.

Mahomets Gesang şiirinin bir diğer çevirisi de 1972 yılında, M. Turhan Özdemir tarafından yapılmıştır.¹¹ Özdemir önce şairin hayatı hakkında kısaca bilgi veriyor, sonra onun hayatını üç evreye ayıran şu değerlendirmeyi yapıyor: "..Gençlik yıllarında yazdığı eserlerde Sturm und Drang devrinin kuvvet ve kudret ile birlikte duyguya dayanan izleri açıkça görülür. Olgunluk çağında, bilhassa Weimar'da meydana getirdiği şaheserlerde, Goethe Devri'nin Alman ve Avrupa fikir hayatına yaptığı etkilerin kaynağı olan, güzellik kavramı, evrenin kurallara dayanan organik düzeni gibi fikirleri görülür. İleri yaşlarda Goethe'nin bilgeliği: Hizmet ederek bütünün bir cüz'ü olma, insanın bizzat içinde bulunduğu varlığı tanıyıp takdir etmektir".

Bu değerlendirmeden sonra Özdemir, "Muhammed Şiiri" olarak çevirisini yaptığı şiir hakkında da şu yoruma yer veriyor: "Goethe bu şiiri, Sturm und Drang devri (1770-1785)'nde, yirmi üç yaşlarında iken yazdı. Şiir görünüşte Pastoral türe girer; işlediği konu sudur, ırmaklardan dereler, derelerden nehirler, hepsi birleşerek denizler, okyanuslar meydana gelir. Sular buharlaşarak gökyüzüne yükselir, yağmur olup tekrar yere dökülür ve bu devir devam edip gider. Şiirde

⁹ *Hazret-i Peygamber Şiirleri Antolojisi*, Haz. : Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu, İstanbul 1966, s. 116-117.

¹⁰ Puşkin'in "Prorok" (Peygamber) başlıklı bu şiirinin çevirisi için bkz. : Doç. Dr. İsmail Kaynak, *Aleksandr Sergeeviç Puşkin'de Türk İslam Kültürünün İzleri*, Ankara 1976, s. 16-17; Henri Troyat, Puşkin (Çev. : Oğuz Peltek), C. II, Ankara 1956, s. 10-11; A. S. Puşkin, Seçme Şiirler (Çev.: Halûk Madencioğlu), İstanbul 1998, s. 77-78.

¹¹ M. Turhan Özdemir, "Goethe'nin Şiirinde Hz. Muhammed", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVIII (1970), Ankara 1972, s. 137-140.

bu devir, Hz. Muhammed'in yani insan hayatının bir sembolü olarak alınmıştır. Bizler Tanrı'dan geliyoruz ve yine Tanrı'ya gidiyoruz, kaynağımız Tanrı'dır.

Goethe bir Muhammed Dramı yazmak istiyordu ve aşağıda tercümesini verdiğimiz bu şiir, o drama yer alacaktı. Şiirde büyük nehir Hz. Muhammed'i, küçük dereler ise diğer insanları temsil etmektedir. Küçük bir dere tek başına denize kavuşamaz, kurur; fakat dereler birleşerek nehir olurlar ve ancak nehirler denize ulaşabilirler.

Goethe, gençliğinde İslamiyet'i savundu; Hz. Muhammed'in çok değerli bir insan olduğunu biliyor, ona hayranlık duyuyordu. Bütün Avrupa'nın İslamiyet ve Hz. Muhammed aleyhinde olduğu bir devirde, genç yaşında bu şiiri yazmış, böylece İslamiyet'e karşı duyduğu sempatiyi belirtmiştir."

M. Turhan Özdemir, şiirin Almanca aslını da çevirisiyle beraber vermiştir.

Belirleyebildiğimiz son çeviri ise Ahmed Schmiede'e aittir.¹² "Büyük İslam Hayranı J. W. Goethe" başlıklı uzunca bir makale yazan Schmiede, Goethe'nin İslam'la olan ilişkisini, Batı'da yapılan metodlu çalışmalara dayanarak açıklamakta, onun en azından fikren İslam'ı kabul ettiği sonucuna varmaktadır. Yazar Muhammed'in Nağmesi şiirini de şöyle yorumlamaktadır: ".. büyük şairimiz İslam'ı, yüce dağlardan fıskırıp düzlüklere inerken bütün diğer çayları, ırmakları bünyesinde birleştiren, devletler hanedanlar kuran, nihayet insanlığı ulu varlığın bağına bastıran, durdurulmaz bir akıma benzetir."

"Mahomets Gesang" şiirinin çevirilerinden bahsederken hakkında yapılan yorumları da kısa kısa aktarmış olduk. Türkçe'deki bu yorumları tamamlamak üzere Bayram Yılmaz ve Ali İhsan Kolcu'nun şiire yaklaşımlarını da aktaralım:

"Goethe bu methiyesinde Hz. Peygamber'in seçkin husûsiyetlerini ortaya koymakta ve beşeriyetin manevî ve fikrî önderi olduğunu, büyük bir nehri sembol olarak göstermek suretiyle izah etmektedir. Goethe, İslamiyet'in bidayette küçük bir topluluk içerisinde intişar ettiğini, ancak gittikçe büyüyerek, nesilleri hükümler altına aldığı, kuvvet ve kudretinin yeryüzüne yayıldığını, teşbih sanatıyla ifade eder. 'Kayaların arasından fıskıran kaynak', Mekke'de doğan ve yayılmağa başlayan İslam Dini'dir. Bu fıskırarak akan kaynak, çevresindeki dereleri, çayları ve ırmakları da kendine katarak, şan ve şerefle, ihtişamlı parıltularla büyük bir nehir halinde okyanusa dökülür. Bu okyanus mecazi manada Cenab-ı Allah'ın uluhiyyetini tasvir eder. Ayrıca bu sembol, İslam'ın temel esasını teşkil etmektedir. Nasıl ki bir nehir, kendine karışan çaylar ve ırmaklarla beslenerek büyük bir nehir halinde denize dökülüyorsa, aynen öyle, Peygamber'e de din kardeşleri iltihak ederek, Allah'ın rızasını kazanmak için hak yolda

¹² *Türk Şiirinin İslama Hizmeti ve H. Achmed Schmiede*, Derleyen: M. Pertev Zapsu, İstanbul 1976, s. 51-52.

ilerlemektedirler. Kullanılan bu motiflerle, doğrudan doğruya, açıktan açığa Peygamber'in hayatı üzerinde ısrarla durulduğunu görüyoruz (...)"¹³

Ali İhsan Kolcu ise "su" motifinden hareketle bu motifin klasik Şark edebiyatında tuttuğu yere işaret ederek sözlerine şöyle devam eder: "Hz. Peygamber'in hayatını, dolayısıyla İslamiyet'in doğuşunu ve yayılışını su motifi ile anlatılması kanaatimize göre Goethe'ye Şark edebiyatından gelen bir tesirdir. Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'in hayat hikayesini okuyan, Hafız-ı Şirazî, Molla Câmî ve Bâkî gibi kalburüstü İran ve Türk şairlerinin eserlerini yakından tanıyan ve Doğu-Batı Divanı'nı yazan Goethe'nin, su allegorisini bu yolla ya da dolaylı bir tesirle yine Şark'tan almış olabileceği kanaatini muhafaza ediyoruz (..)"¹⁴

Bu mantık doğrultusunda yorumlarını sürdüren Kolcu, zayıf bir ihtimal de olsa Goethe'nin Fuzûlî'nin "Su Kasidesi"ni de okumuş olabileceğini belirtir. Bu iki şiir arasında doğrudan bir bağlantı olmasa bile, Goethe'nin, sanat ve düşünce iklimine adım attığı Doğu'dan etkilenmesini göz önünde tutarak karşılaştırmalı bir yorum yapar. Son olarak da şu değerlendirmeye yer verir:

"Goethe'nin bu manzumesini ön yargılardan, dinî taassubdan sıyrılmış, hoşgörülü, bilgili, dürüst ve samimi Batılı bir edibin kalp atışları olarak okumak yerinde olacaktır?"¹⁵

Yapılan yorumlar şiir hakkında bir fikir veriyor. Ancak, Türkiye'de de olduğu gibi, İslam'ın söylemini, tarihsel ve toplumsal sürekliliği içinde, doğal olarak kazanmış okuyucuların gözden uzak tutmamaları gereken bir boyuta işaret etmek istiyoruz.

Bu şiirin çevirisi Türkçe'nin birikimi içinde bir yere konulmak istendiğinde na't kategorisinin hatırlanması doğaldır. "Mahomets Gesang" şiirini geniş anlamıyla na't çerçevesi içine almanın ona yeni bir boyut kazandıracığı muhakkaktır. Ancak onu tamamen İslam şiirindeki na't formunun kültürel alt yapısı üzerine oturtturarak yorumlamaya çalışmak bir aşırılık olacaktır. Ya da başka bir şekilde ifade edersek, şiire sadece bu açıdan bakmak, en azından bir eksikliğin göstergesidir. Bu sebeple, bazı çevirmenlerin kısaca değindiği, şiirin doğduğu ortamın kendi doğal yapısına biraz daha vurgu kazandırmak gerekiyor:

Goethe'nin gençlik dönemini de içine alan 1767-1785 arası Alman edebiyat tarihinde Sturm und Drang devri veya Geniezeit (Deha Çağı) olarak geçmektedir. Başkaldırı, bu çağı açıklayan kavramlardan biridir. O bakımdan Prometheus çağın ideallerinin çoğunu kendinde toplayan bir sembol olmuştur. Rousseau'nun "Tabiata dön!" sözü parolalarıdır. Çağın anlayışına göre tabiat "Tanrı'nın yarattıklarıyla yaptığı konuşma" (Hamann) veya "İlahî gücün dinamik bir şekilde kendini gerçekleştirmesi"dir (Herder ve genç Goethe). Artık bu çağda tabiat

¹³ Dr. Bayram Yılmaz, age, s. 54-55.

¹⁴ Ali İhsan Kolcu, agy s. 102.

¹⁵ agy, s. 102-103.

Aydınlanma Devri'ndeki "akıl hakim olduğu bir düzen" olarak değil "ezelden canlı olan organik bir biçim" olarak algılanmaktadır. Hayat ise "biçimlerin durmak dinlenmek bilmeyen bir dönüşümü" şeklinde anlaşılmıştır. Aydınlanma Dönemi anlayışına baş kaldıran Sturm und Drang akımı, şairlerden artık tabiatı taklit değil "yeniden yaratıcılık" beklemektedir. "Şair, içinden seçim yapmak hakkına sahip olduğu imkanların bütün sonsuzluğu karşısında kendini dünyanın yaratılışından önceki Tanrı'nın durumunda görüyordu." Önceki dönemin "edebiyat şiiri"ne karşılık devrin şiirinin ayırıcı niteliği "yaşantı liriği" karakteri göstermesidir.

Dönemin coşkun ruhu nesirle bağdaşık değildir. Bu açıdan bakıldığında roman olarak Goethe'nin Werther'i "son derece öznelendirilmiş üslubu, tutkuya, duyguya, tabiata üstünlük tanıyan özülle" Sturm und Drang'ın karakteristiğini veren bir örnektir.¹⁶

Ortama ait bazı özelliklerin birer yorum olarak şiire aynen giydirilmesini savunacak değiliz. Ancak, şiiri kendi doğal ortamından tamamen kopararak bir başka alt yapı üzerine oturtma şekline dönüşebilecek yaklaşımlar da sağlıklı olmaz. Bu sebeple, dönem ve doğal kültürel ortam öğelerinin unutulmaması önem kazanıyor. Bir örnek vermiş olmak için şiirde geçen "Atlas"a işaret etmekle yetinelim. Eski çağ Batı tasavvurunda dünyayı omuzlarında taşıdığı kabul edilen bu efsane kahramanı, Sturm und Drang çağının sembol isimlerinden olduğuna işaret edilen Prometheus hatırlandığında, şiirin doğal kültürel ortam ve çağıyla olan başından ne anlaşılması gerektiği açıklık kazanacaktır.

Goethe'deki Doğu etkileri konusuna değinirken de dikkat etmek gerektiğini düşünüyoruz. Bu etkilerin Goethe'nin hayatında bazı aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalar göz önüne alınmazsa uzun bir ömür sürmüş olan şairin, hayatının son dönemlerine ait bazı veriler ve bakış açılarını, gençlik dönemi ürünü olan bir şiire de uygulama yanlışlığı doğabilecektir.

Bütün bu ayrımların farkında olarak Goethe'deki İslam'a olan ilginin çevresini aşan bireysel özelliklerini görmek, bu ilgileri daha da anlamlı kılacaktır, denilebilir.

Tam bir taramanın ürünü olduğunu söyleyemeyeceğimiz bu çalışmamız; söz konusu şiirin Türkiye'de çevirmenlerce ilgiyle karşılandığını göstermektedir. Bunda Goethe'nin sanat gücü yanında, İslam'a duyduğu yakın ilginin de rol sahibi olduğu söylenebilir. Şiirin Türkçe'de başka çevirilerinin de bulunması muhtemeldir. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalarını bütünlük, yeni ilaveler yapmak ve bir olguya dikkat çekmek amacıyla hazırlanmış olan çalışmamıza; çeviri edebiyatımızın son yüz yılı hakkında panoramik bir bilgi vermesi, ilgililerine karşılaştırmalar yapma kolaylığı sağlaması için, şiirin Almanca aslıyla,¹⁷ belirlenmiş yedi çevirinin metinleri de eklenmiştir.

¹⁶ Prof. Dr. Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1983, s. 105-110.

¹⁷ Almanca metin M. Turhan Özdemir'in adı geçen makalesinden aktarılmıştır.

MAHOMETS-GESANG

Seht den Felsenqell
freudenhell
wie ein Sternblick!
Über Wolken
nährten seine Jugend
gute Geister
zwischen Klippen im Gebüsch.

Jünglingsfrisch
tanzt er aus der Wolke
auf die Marmorfelsen nieder,
jauchzet wieder
nach dem Himmel.
Dürch die Gipfelgänge
jagt er bunten Kiesel nach,
und mit frühem Führertritt
reisst er seine Bruderquellen
mit sich fort.

Drunten werden in dem Tal
unter seinem Fusstritt Blumen,
und die Wiese lebt von seinem Hauch.

Doch ihn hält kein Schattental,
keine Blumen,
die ihm seine Knie' umschlingen.
ihm mit Liebesaugen schmeicheln;
nach der Ebne dringt sein Lauf,
schlangewandelnd.

Bäche schmiegen
sich gesellig an.
Nun tritt er
in die Ebne silberprangend,
und die Ebne prangt mit ihm,
und die Flüsse von der Ebne
und die Bäche von Gebürgen
Jauchzen ihm und rufen: Bruder,
Bruder, nimm die Brüder mit,
mit zu deinem alten Vater,

zu dem ew'gen Ozcean,
der mit weitverbreit'eten Armen
unsrer wartet;
die sich, ach, vergebens öffnen,
seine Schnenden zu fassen;
denn uns frisst in öder Wüste
gier'ger Sand,
die Sonne droben
saugt an unserm Blut,
ein Hügel
hemmet uns zum Teiche
Bruder,
nimm die Brüder von der Ebne,
nimm die Brüder von Gebürgen
mit zu deinem Vater mit!

Kommt ihr alle!
Und nun schwillt er
herrlicher, ein ganz Geschlechte
trägt den Fürsten hoch empor,
und im rollenden Triumph
gibt er Ländern Namen, Städte
werden unter seinem Fuss.

Unaufhaltsam rauscht er über,
lässt der Türne Flammengipfel,
Marmorhäuser, eine Schöpfung
seiner Fülle, hinter sich.

Zedernhäuser trägt der Atlas
auf den Riesenschultern, sausens
wehen über seinem Haupte
tausend Segel auf zum Himmel
seine Macht und Herrlichkeit.

Und so trägt er seine Brüder,
seine Schätze, seine Kinder
dem erwartenden Erzeuger
freudebrausend an das Herz.

Johann Wolfgang von GOETHE

Türkçe Çeviriler

Goethe'nin Hakikat-gûyâne veya Hak-perestâne Bir Neşîdesi:
HAZRET-İ MUHAMMED [Sallallâhu Aleyhi Vesellem]¹⁸

Bakın şu taşlar arasından fıskıran şu'â-ı nigâh-ı ümmid gibi parlayan sâf berrak pınara, ne laff akışı var. Güya ki bedi'a-i şebâb semâdan inmiş de nurlar içinde raks ediyor. Nigâh-ı hande-nâkini yine semâyâ doğru tevcih ederek arz-ı inbisât ediyor zannolunmaz mı? Görünüşü hoş değil mi? Ufukta bulutların arkasından leme'ân eden sabâh nücûmunu andırmıyor mu? Halbuki onun menbaı keskin kayalar altı, ulu ağaçlar köküdür. O böyle bir teng-nâ-yı elimde büyüdü.

Bu pınar sık ağaçlar arasından kendine bir mecrâ açmış onun üzerinden müteenniyâne bir hareketle cereyân eyliyor. Renkli renkli çakıl taşları araştırıyor. Küçük küçük pınarları havzası içine alıyor, onları da meserretlerle raks ettire raks ettire birlikte götürüyor. Âdetâ bir çay olmuş akıyor. Bu çay mecrâsını tevsi' ile düz bir vâdiye inmiş onun içinden rûh-perver bir âhenkle akıyor. O vâdide güzel güzel çiçekler bitiriyor. Dört taraftaki tarlaları bu çiçeklerin latif latif râyihâlarıyla besliyor. Bütün ovaları yeşillendiriyor. Her cânibe feyzler saçarak hayatlar vererek ceryân eyliyor. Bu pınarı, bu çayı, bu mübârek suyu hiçbir şey tevkîf edemiyor. Çemenler o dilnişin sâyelerinin kapılarını açıyorlar. Buyrun diyorlar, yine tevkîf edemiyorlar. Güller o nazarfirib cemallerini arz ile muhabbetlerini bildiriyorlar. Ayaklarına kapanarak yalvarıyorlar. Yine tevkîf edemiyorlar. O yine yolundan geri kalmıyor. O yine yolunda ilerliyor.

Kürre-i arzın her cânibinde yüksek tepelerden kendilerini taşlara atarak heyecanlarla ceryân eden şelâleler, yumuşak kumlar üzerinde sesleri çıkmıyarak sükûnetlerle akan cuybârlar bunun mecrâ-yı sîminini görüyorlar, âheng-i laffını işitiyorlar, meftûnu oluyorlar. Kardeşimiz kardeşimiz diye çağırıyorlar. Garîbâne müştâkâne bir sadâ ile diyorlar ki, ey bizim merhametli kardeşimiz! Gel bizi de al bahr-i muhît-i ebediyete götür. Ah biz de bahr-i muhît-i ebediyetin bizi der-âğûş etmek için uzanan kolları arasında bulunmak istiyoruz. Heyhat! bu tenha bu vahşet-âbâd yerlerde hunhâr bir hararet var. Bizim bütün gün kanımızı emiyor. Âteşin bir kum mevcut; bizim her gece ciğerlerimizi parçalıyor. Ey bizim merhametli kardeşimiz! Gel! Bizi de al bahr-i muhît-i ebediyete götür. Bak şu önümüzdeki tepeye. Biz onun ardındaki göle gitmek emelindeyiz. Yola çıkıyoruz. Vâ-esefâ ki o bizi koyvermiyor, kovuyor göğsümüze dayanıyor, dövüyor. Ey bizim merhametli kardeşimiz gel bizi de al bahr-i muhît-i ebediyete götür

Bahr-i muhît-i ebediyet, gelin! dedikten sonra bu çay bir kere daha büyüyor, bir nehr-i âzîm oluyor. İşte durmaksızın akıyor, işte şarıl şarıl cereyân eyliyor.

Bir kavim, reisinin rehberî-i füyûzuyladır ki bulunduğu vakfe-gâh-ı mezelletten kalkar, şeh-râh-ı celâlette yürümeğe ilerlemeğe başlar. En bülend en celîl âvâze-i muzafferiyetini bütün kişilerle isâl eyler. Onun arkasında alevler içinde kalmış yüksek yüksek kuleler, mermerden masnû' âli âli binalar ve'l-hâsıl mehîb müşa'sa' bin türlü menâzır temâşâ olunur. Önünde ne kadar vahşet sahrâları varsa hepsini birer ma'mûre-i medeniyete tahavvül etmek için bir merkez-i insâniyete doğru şitâbândır.

Sath-ı zemînde yeşil yeşil yapraklardan yapılmış birçok kulübecikler vardır. Bunların üzerlerinde yüzbinlerle, milyonlarla sancaklar temevvüc-nümâ-yı i'tilâdır. Bu yeşil, bu mübârek memlekette gâyet latif bir hava vezân olur. Bu hava ise ebediyetin bir teneffüsüdür ki işte bu sancakları tahrik eden odur. Ya bu sancaklar nedir? Ashâbının bir ömr-i lâyemûtâneye mazhariyetlerini îlân için çekilmiş bir işâret-i ezeliye.

Mehmet Emin

¹⁸ Ali İhsan Kolcu'nun adı geçen yazısında üç-dört paragraf atlanılarak yer almış olan Mehmet Emin'in çevirisi, daha sonra, tam metin olarak da yayımlanmıştır (Ali İhsan Kolcu, *Tercüme Şiirler Antolojisi*, Ankara 1999. s. 238-240). Burada yayımladığımız metin ise, çevirinin *Hazine-i Fünûn*'daki ikinci şeklidir. Kolcu'nun yayımladığı metinle aralarında farklar bulunmaktadır.

MUHAMMED'İN İLÂHİSİ

Kayalardan fıskıran şu pınara bakınız, nurlu bir şevk menba'ı.. Sanki gökten bir yıldız bakıyor!.. Gençliğini, bulutların üstündeki kayalarda dolaşan iyi ruhlar beslemiş. Yüzünde delikanlılığın zindeğisi hüveyda. Bulutlardan mermer kayalara iniyor ve sayhaları tekrar göğe yükseliyor.

Yolu şâhikalar arasında.. Rengarenk çakıl taşlarına doğru köpüre köpüre gidiyor ve genç bir serdar adımıyla bütün kardeş pınarlarını birlikte sürüklüyüp götürüyor. Aşağıda vadide ayaklarının izinde çiçekler açıyor. Nefesinin dokunduğu yerlerde çimenler bitiyor. Fakat ne gölgeli vadiler ne de sevdalı bakışlar ne de dizlerine dolaşan çiçekler onu yolundan alıkoyuyor: O bir çağlayan ve bir sel coşkunluğuyla taşıyor. Ovaları basıyor.

Dereler her taraftan kudretli câzibesine tutulmuş, akın akın boynuna sarılıyor ve onunla bir vücut, bir ruh oluyorlar. Ve o şimdi gümüş parıltısıyla ovaya çıkıyor, onunla birlikte ova da parıl parıl yanıyor. Ovada akan nehrin ve dağdan taşan ırmakların sevinç sesleri ufuklarda çınıyor ve hepsi birden haykırıyor:

Kardeş!..

Hepsi birden kardeş diye haykırıyor kardeşleri birlikte al, diyor, birlikte, ihtiyar babana ebedî ummâna götür, bak kucağını açmış bizi bekliyor, ah!.. hasretlerini bağrına basmak için, mahzun, müştak açmış, bekliyor; çünkü şu çıplak çölde harîs kum bizi kemire kemire yiyor; yukarıdan güneş kanımızı emiyor; göle gitmek istiyor(uz). Heyhat!.. Önümüzde bir tepe!.. Kardeş!.. Ovalardan bütün kardeşleri al.. Dağlardan bütün kardeşleri al ve birlikte ona, babana götür.

Gelin!.. Hepiniz gelin!.. Ve şimdi o, daha mehîb, daha muhteşem taşıyor; bütün bir nesil o sultanı başına almış, yükseklere çıkarıyor.. Bir zafer alayı!.. Bir zafer alayı ki bütün ufukları dolaşılıyor ve bir fatih gibi memleketlere isimler veriyor, ayağının altında beldeler, medfîneler doğuyor önüne geçilmez bir hızla gittikçe köpürüyor, kalelerin alev saçan zirvelerini, mermer evleri ardında bırakıyor. Atlas devasa omuzlarında erezeden yapılmış evleri taşıyor, başına haşmet ve celâlinin şâhidi binlerle bayrak cûşişle havalarda uçuşuyor. Ve o böyle bütün kardeşlerini, bütün çocuklarını, bütün hazînelerini, meserret âvâzeleri arasında, kendilerini bekleyen, okyanusa ebediyete götürüyor.

Hasan Cemil

MUHAMMED'İN ŞARKISI

Kayalardan fıskıran pınara bak
mesut
bir yıldız bakışı gibi aydın.
Bulutlar üstündeki
o iyi ruhlar
beslediği gençliğini
koruluktaki kayalar arasında onun.

Gençlik tazeliğiyle
dökülerek bulutlardan
mermer kayalar üstünde oynuyor
sevinç içinde
sesleniyor göğe tekrar.

Geçidi içinden dorukların
sürüklüyor renkli çakılları,
ve genç bir öncü adımlarıyla
gidiyor
kardeş pınarları takmış peşine.

Aşağıda vadide
çiçekleniyor bastığı yerler
ve çayırklar
canlanıyor nefesiyle.

Ne gölgeli vadiler
ne de dizlerine dolanan çiçeklerin
sevdalı gözlerle yaltaklanışı
eğliyemiyor onu,

aşğılara, ovalara doğru
çoşup gidiyor döne dolana.

Dereler sokulup
katılıyor ona. Akıyor şimdi,
ovalarda, gümüş parıltılarla,
ve ovalar parıldıyordu onunla,
ve ovalardan gelen ırmaklar,
ve dağlardan inen dereler
sevinçle sesleniyorlar ona: Kardeş!

kardeş, kardeşlerini de al,
kolları açık bizi bekleyen
ulu atan
O sonsuz deryaya
gidelim beraberce.

II

Boşuna açık o kollar, ah!
kucaklamak için özleyenlerini;
çünkü yutuyor bizi ıssız çöllerde
aç gözlü kumlar, başucumuzda güneş
emiyo kanımızı, ve bir tepe
durduruyor bizi göle çevirmek için.
Kardeş! ovalardan gelen kardeşlerini al,
dağlardan gelen kardeşlerini de al,
gidelim atana beraberce.

Siz hepiniz geliniz! -
Ve şimdi ihtişamla kabarıyor o;
bütün bir soy
taşıyor Prensi omuzlarında!
Ve zaferle çağıldayarak,
adını veren memleketlere
Beldeler kuruluyor bastığı yerde.

Bereketinin bir eseri
uçları parıldayan kuleleri
ve mermer sarayları
bırakıyor ardında,
engel tanımadan çağılıyor yolunda..

Gemiler taşıyor artık
dev omuzlarında Atlas;

Başının üzerinde rüzgarlar uğulduyor
Ve dalgalanan binlerce bayrak
şahididir yüceliğinin.

Götürüyor böylece kardeşlerini
Hazinelerini evlatlarını
Bekliyen tanrısına,
Saadette tutuşan kalbine onun..

Mehmet BAŞARAN-Tevfik UĞURLU

HAZRET-İ MUHAMMED

Sevinç sevinç berrak,
Ve yıldız yıldız parlak,
Bir dağ pınarı,
Üstünde beyaz bulutların,
Ve kuytusunda bir yeşil yamacın,
Aziz ruhlar sallamış beşliğini!
Veda edip çocuk tazeliğiyle bulutlara,
Raks eder gibi iner mermer kayalara,
Haykırır sevincini semâlara.
Dağ geçitlerinde,
Önüne katar renk renk çakılları,
Ve bağına basar kardeş pınarları.
Çiçeklenir ayak bastığı yerler,
Ve nefesiyle yeşerir çimenler,
Yoldaşı olur şimdi ırmaklar,
Ovaları doldurur gümüş ışıklar.
Bir ses yükselir pınarlardan:
"Kardeş; ayırma bizi koynundan
Kollarını açmış bekliyor Yaratan
Yoksa bizi çölün kumları yutacak.
Güneş, kanımızı kurutacak,
Kardeş.
Dağın ırmaklarını,
Ovanın ırmakları,
Hepimizi alıp koynuna,
Eriştir bizi Yüce Tanrına!"

"Peki" der Dağ pınarı,
 Kendinde toplar bütün pınarları,
 Ve haşmetle kabarıp göğsü ve kolları,
 Ülkeler açılır uğradığı yerlerde,
 Yeni şehirler doğar enginlerde,
 Kulelerin alev zirvelerini,
 Ve haşmetli mermer saraylarını,
 Bırakıp arkasında,
 Yürür mukadder yolunu.
 Dalgalanır başının üstünde binlerce bayrak,
 Evlatlarını, Tanrısına ulaştırarak
 Karışır İlahî ummana coşarak.

Sadi IRMAK

MUHAMMED ŞİİRİ

Bakın kaynak nasıl fişkırtıyor
 Kayalardan neşe ile
 Nurlu yıldızlar gibi pırl pırl
 Bulutlar ötesinden periler
 Gençliğini beslediler
 Çalılıkta kayalar arasında.

Dökülüp bulutlardan
 Taptaze gençlik dolu,
 Raksediyor mermer kayalarda,
 Yükseliyor tekrar semâya
 Sevinç nağmeleriyle.
 Dağ doruklarında, tepelerde
 Kovalıyor rengârenk çakılları,
 Koparıp sürüklüyor genç Önder
 Kardeş kaynakları birlikte.

Çiçekler açıyor aşağı vadide
 Yeşeriyor nefesiyle çimenler
 Adım attığı her yerde.

Fakat alıkoyamıyor
 Hiçbir karanlık vadi
 Hiçbir çiçek yolundan,

Dizlerine sarılan hülyalı sarmaşıklar;
 Ovaya koşuyor akışı,
 Kıvrılarak süzülerek.

Karışıp birleşerek
 Dost oluyor dcreler
 Ve girince ovaya
 Gümüş gibi muhteşem
 Ova bezeniyor onunla
 Ovalardan ırmaklar
 Ve dağlardan dereler
 Sevinçle sesleniyorlar ona: Kardeş,
 Kardeş, kardeşlerini al yanına,
 Kollarını açmış

Bizi bekleyen
 Ezeli ve ebedî Okyanusa;
 Fakat heyhat, ona susamışları
 Bağrına basamıyor bu kollar,
 Çünkü ıssız çölde aç kumlar,
 Tepemizde güneş,
 Emiyor, bitiriyor kanımızı,
 Ve bir tepe engelliyor
 Göle varmamızı.
 Kardeş,
 Al, ovalardan gelen kardeşlerini,
 Dağlardan kopan kardeşlerini de al,
 Götür birlikte kaynağına!

"Gelin hepiniz benimle"
 Ve coşuyor şimdi O,
 Daha muhteşem, bütün nesil
 Kaldırıyor Önderi yücelere,
 Ve kükreyen zafer alayında
 İsimler veriyor beldelere,
 Şehirler oluşuyor ayağının altında.

Coşuyor durmaksızın,
 Ardında bırakıyor, cömertliğinin eseri

Kulelerin ve alev alev parlayan
Mermer sarayların zirvelerini.

Sanki "Atlas" yüklemiş güçlü omuzlarına
Sedir ağacından gemileri,
Başınız üzerinde binlerce yelkenli
Uğultuyla yüceltiyor göklere
Kudret ve ihtişamını.

Ve böylece kavuşturuyor
Bekleyen Yaradan'a
Kardeşlerini, sevdiklerini, çocuklarını,
Gönlü sevinçle dolu.

M. Turhan ÖZDEMİR

MUHAMMED'İN NAĞMESİ

Kayadaki bulağa bakın,
Sevinç aydınlığında..
Yıldızlı bir bakış gibi;
Bulutlar üstünde
Gençliğini beslerdi
Hayırhah ruhlar,
Fundalıklarda kayalıklar arasında
Delikanlı tazeliğinde o
Bulutun içinden çıkıp oynayarak
Mermer kayalara iner,
Sevinç narasını atar yine de
Göklere doğru.

Zirve yolları arasından o
Renkleri çakıllar arkasından koşturur,
Ve erken rehberlik kademinde
Bulak olan kardeşlerini
Kendisiyle sürükler.
Aşağıda vadide
Onun ayak bastığı yerlerde çiçekler açar,
Ve çimenlik
Onun nefesi ile yaşar.

Fakat onu hiçbir gölgeli vadi,

Hiçbir çiçek,
Dizlerini sarıp tutamaz,
Aşk dolu gözlerle onu süzerek.
Düzlüğe doğrudur onun gidişi,
Yıllankavî hareketlerle.
Çaylar ünsiyet kurarak
Ona sokulur. Şimdi kadem basar
Düzlüğe, gümüş ihtişamında,
Ve düzlük onunla muhteşemleşir,
Ve düzlükten gelen ırmaklar
Ve dağlardan gelen çaylar
Onun sevinç nârasına katılıp çığırırlar: Kardeş!
Kardeş, kardeşlerini al götür,
Tâ kadim atanın bağrına kadar,
Ebedî ummana kadar, ki
Kollarını açmış bizleri bekler, vah
Boşuna açılmış kolarla bizi bekler,
Hasret çektiği bizleri kucaklasın diye;
Zira bizleri yer, ıssız çölün
Aç gözlü kumları; tepedeki güneş
Kanımızı emer; bir tepe
Bizi engelleyip göl yapar! Kardeş,
Düzlükten gelen kardeşlerini al,
Dağlardan gelen kardeşlerini al
Yanına, atana götür!

GELİN SİZ HEPİNİZ!

Ve artık dolup şişer o
Muhteşem! Bütün bir nesil
Bu hakanı yüksekliklere kaldırır!
Ve gümbür gümbür, galibiyetle o
Ülkeler isimlendirir, şehirler
Türer ayağının altında.

Durdurulmaz akımla çağlayarak
devam eder,

Kulelerini alevli zirvelerini,
Mermer binalar, bolluğunun
Hilkatini, arkasında bırakarak

Atlas dağları sedir ağacından evler taşır

Dev omuzlarında; dalgalanarak
Başının üstünde
Havalarda binlerce bayrak eser,
İhtişamının şahitleri.

Ve böylece o kardeşlerini,
Hazinelerini, evlatlarını götürüp,
Bekleyen Yaratıcının
- Sevinç gümbürleyişinde-
Bağrına basar.

Ahmed SCHMIEDE

MAHOMETS-GESANG

Bakın, kaynak nasıl fıçkırmakta
Kayalardan neşe ile
Nurlu yıldızlar gibi pırıl pırıl!
Bulutlar üzerinden melekler
Onun gençliğini beslerdi
Fundalıklardaki kayalar arasında

Taptaze, gencecik
Raksederek bulutlardan
Mermer kaynaklara iner,
Tekrar yükselir sevinç
Nağmeleriyle semaya,

Dağ geçitlerinde, o
kovalıyor rengarenk çakılları,
Koparıp sürüklüyor genç önder
Kardeş kanatları da birlikte.

Çiçekler açıyor aşağı vadide
Yeşeriyor çimenler adım attığı her yerde
Nefesinden.
Onu yolundan alakoyamıyor hiçbir
Karanlık vadi, hiçbir çiçek
Aşk dolu sözlerle onu süzerek
Dizlerini sarıp tutamaz
Düzlüğe gidiyor kıvrılarak akışı.
Karşıp birleşerek
Dost oluyor dereler.
İniyor şimdi ovaya
Gümüş parıltılarla,
Ovalar onunla ihtişama bürünür.

Ovalardan ırmaklar
Dağlardan dereler
Sevinçle sesleniyor ona: Kardeş,
Kardeş, kardeşlerini al,
Beraber ezeli atana götür,
Açılmış kollarıyla
Bizi bekleyen
Ebedî okyanusa.
Eyvah, boşuna açılmış kollarla bekler
Hasret çektiği bizleri kucaklasın diye;
Çünkü ıssız çölde bizi yer
Kumlar,
Tepemizde güneş emip bitirir kanımızı,
Ve bir tepe engelliyor,
Göle varmamızı.
Kardeş
Ovalardan gelen kardeşlerini de al,
Dağlardan gelen kardeşlerini de al,
Birlikte götür atana!
Gelin hepiniz!
Ve coşuyor şimdi o
Bütün ihtişamıyla,
Bir nesil kaldırır bu Sultan'ı yükseklere,
Ve kükreyince o, zafarlar kazanıyor,
İsimler veriyor beldelere,
Şehirler oluşuyor ayak bastığı yerde.

Durdurulmaz bir akınlı devam ediyor,
Kulelerin alevli zirvelerine,
Mermer sarayları, hilkatinin icabı
Arkasında bırakarak.

Sedir ağaçlı evler atlas taşır
Geniş omuzlarında,
Dalgalanarak başının üstünde
Binlerce sancak yükseliyor göklere
İhtişamına şahadet ederek.

Ve böylece kavuşturuyor kardeşlerini,
Sevdiklerini, evlatlarını
Gönlü muhabbetle dolu, onları
Bekleyen Yaratıcı'ya

Bayram YILMAZ